

Tanyavilág Szenti Tibor válasza

Tisztelt Görgényi Gábor!

A Parsztvallomások című könyvem első kiadása a Gondolat Könyvkiadónál, még 1985-ben jelent meg, harmad annyi részben, mint most a Századvég Kiadónál, így végre teljes terjedelmében olvasható. Ezt, és vele párhuzamosan A tanya (Gondolat Kiadó, 1979) c. kötetem anyagát 1959-től 1982-ig gyűjtöttem, vagyis a hagyományos parasztleletmód utolsó évtizedeiben. Sajnos amikor az első kiadás napvilágot látott, már több adatközlőm nem élt, mára talán még ketten maradtak, ők is a 90 évükhöz közel. Ha most bárki nekilátna, hogy a vásárhelyi gazdatársadalom életmódját azzal a módszerrel újra gyűjtse, ahogy én tettem, tehát a parasztlelet legavatottabb tanúinak meghallgatásával, már elkésett. Természetesen ma is vannak idős parasztemberek, akik sok mindent el tudnának még beszélni, de azok, akiknek az emlékezésük a rájuk maradt családi dokumentumokból három évszázadot ölelt föl, olyan számban, mint amely egy monográfia hitelességéhez szükséges, bizonyosan nincsenek. Ezt sokszor kellett tapasztalnom. Mit jelent az etnográfában a "hagyományos" szó? Csak körülírással lehet meghatározni. Mindazokat a kétkézi munkával maguk is dolgozó, nagycsaládi kötelékben, tehát egy fedél alatt, egy kenyéren élő, a legidősebb atyának munkájukkal és egész életmódjukkal elszámolni köteles, vérségileg összetartozó emberek életmódját értjük, akik gazdálkodásból keresik kenyerüket. Zömében tanyával, földdel, állatokkal, szerszámokkal, és Vásárhelyen a kétlaki életmódnak megfelelően, belterületi házzal rendelkeznek. A föld számukra nemcsak birtoktest, amelyet adni-venni, örökölni lehet, hanem anyaföld, amelyben a pogány hitvilág tükröződése szerint, Földanya termékenységgel teremti meg a soktagú család kenyerét. Ezért volt még a középbirtokos parasztságnak is "földéhsége"; mert számára ez az anyaföld egyszersmind a családot, a hazát is jelentette, amelyért ha kellett, véráldozatot vállalt. Nem véletlen, hogy a parasztság soraiból nemcsak létszámuk miatt estek el a háborúkban legtöbben, hanem azért is, mert ha ezt a földet védeni kellett, szegény volt arra nézve, akit katonának nem vittek el. Az utóbbi félévszázadban ez a helyállás és életmód, a gazdasági, társadalmi és családi körülmények erőszakolt, gyors megváltoztatása következtében megszűnt. Vallom, és nemcsak a Duna TV szeptember 27-i, Mozaik Nemzet című adásában mondtam el, hanem le is írom, hogy ezt a hagyományos parasztleletmódot még azokon a vidékeken is, mint például az egykori szegedi nagytájhoz tartozó falvak határában sem lehet újra föléleszteni, mert teljesen megszűnt az a történelmi korszak, amely ezt a világot létrehozta és élte. Vannak még téltemető ünnepek, aratóünnepségek, szüreti bálók, és "ki tud a rekordkönyvbe a leghosszabb kolbász elkészítésével, vagy a legnagyobb üst halászlével fölíratkozni versenyek", amelyek mai népi szórakozások, de ugyan hol van már az a kukoricafosztóka, olvasóköri multság, ahová a fiatalok azért mentek el, hogy itt tudjanak maguknak párt választani?

A tévéműsorban világosan elmondtam, hogy a szocialista mezőgazdaság szervezése teljesen másként ment a Duna-Tiszaközi Homokhátságon, mint a Dél-Tiszántúlon. A homokhátságon rákényszerültek arra, hogy a lakosság egy részét meghagyják a saját tanyájában, amelyet jó darabig a tanyaépítést tiltó rendelet ellenére is, azt ügyesen megkerülve, "állagmegóvás" címen bővítettek, így a gazdája részéről értelme maradt a kint lakásnak. Ahol szőlő-, gyümölcs- és konyhakerti termelés folyt, ott nem lehetett ezt a munkát - amelyben szinte egész évben benne kellett dolgozni - városból kijárva végezni, ezért ezeken a területeken alakultak ki az ún. III. típusú szövetkezetek. Itt a rendszerváltást követően nagy előnnyel indult meg a tanyafejlődés, mert még volt meghagyott alapja a tanyai kint lakásnak. Bárcsak hasonló helyzet alakult volna ki a Dél-Tiszántúlon is!

Csakhogy itt elsősorban szántóföldi termelés volt, és a megalomániás szocialista nagybirtokképzés hatására a tanyákat kíméletlenül pusztították. A kezdetben létrejött kis szövetkezeteket kezdték összevonni és mind nagyobb gazdaságok alakultak ki. Ezek nemcsak a tanyákat szüntették meg, hanem lebontották az olvasóköröket, az iskolákat, egyes boltokat, a tanyai iparosok műhelyeit, az útasz házakat, gyakorlatilag a korábbi infrastruktúrát. Összeszántották a régi határokat, megszüntették a dűlőutakat, és új gazdasági utak jöttek létre, amelyek a meglévő tanyák jelentős részét elkerülték. Ma csak a köves utak mellett maradtak tanyák, abban is többnyire idős, már nem, vagy csak maguknak tengődve termelő, illetve a városból kimenekült, a mezőgazdasági munkába részt nem vállaló emberek élnek. Amikor a kárpótlással sokan visszavették hajdani birtokukat, közülük nem egy család még építkezésbe is belefogott, de elenyésző kis részüket kivéve, mind félbemaradt. A mai fiatalokat, akik már más munkakörben elhelyezkedtek és megszokták a városi életet, minden szolgáltatásával együtt, kényszeríteni sem lehet, hogy ezekre a területekre, a szó szoros értelmében vett lakatlan földekre minden infrastruktúra és közbiztonság nélkül kiköltözzenek. A meglévő tanyák nagyobb részének megmaradása is az önkormányzatunknak köszönhető, amely létrehozta a mezőöri szolgálatot, és még téli időben is gondoskodik az egymástól távol eső, elhagyott szórványtanyákban élő emberek orvosi segítségnyújtásáról, és ha kell, a teljes ellátásáról. Nem véletlen, hogy az évente több mint félmilliárd Ft szociális támogatás jelentős részét a szórvány tanyákon élő, mintegy két és félezer ember fenntartására kell fordítani. Nem sokkal jobb a helyzet a négy megmaradt tanyaközpont előregedő népessége esetében sem. Ilyen körülmények között milyen jövője lenne térségünkben a tanyafejlődésnek? Gyarapodik az újjgazdagok nagybirtokrendszere, és egyre több az általuk éhbérért foglalkoztatott nincstelen emberek száma. Csakhogy ez már nem hagyományos tanyafejlesztés. Ezekben a birtokokon általában lakóház nem is épül, csak gazdasági épületek. Próbálnak egy új farmrendszerű mezőgazdasági termelést kialakítani, amely sohasem lesz olyan, mint Amerikában, vagy Nyugat-Európában létezik.

A tévéműsorban azt is világossá tettem és változatlanul fenntartom, hogy a magyar tanyafejlődés szerte az Alföldön csak idő kérdése, hogy megakad, ahogy a Dél-Tiszántúlon már a feltartóztathatatlan önfelszámoló időszakában van. Tovább nézek: az egész magyar agrártermelés, mint család- és nemzetfenntartó lakó- és munkahely, a jelenlegi belső és külső gazdaságpolitikai nyomás alatt, a túltermelési válság fokozódásával máris olyan helyzetet teremtett, hogy a gazdák rangosnak vélt közintézmények és épületek elé öntögetik eladhatatlan, vagy a rájuk kényszerített átvételi áron alul megtermelt termelvényeiket: tejet, meggyet, dinnyét, almát, nem sorolom. Tönkretették a tehén, sertés, liba, kacsatartást. Borainkat a jóval olcsóbb olasz és spanyol borok szorítják ki a piacról. Ezeket a vívódásokat és tragédiákat mindenki látja és hallja a médiából. A magyar gazda ma miben bízson? A saját szorgalmán kívül az egyetlen fogódzója Isten maradt, ha az elmúlt félévszázadban a hitet is el ne vették tőle!

Hódmezővásárhely, 2008. október 13.

Tisztelettel köszönti: Szentí Tibor